

שאלה מס' 4: כתבו אודות חייו של הורדוס המלך, וכן פרטו על שלושה מפעלי בניה שבנה הורדוס (אפשר לבחור מירושלים ואפשר מכל ארץ ישראל)

הורדוס אנטיפס (4-74 לפנה"ס) היה מלך יהודה משנת 34 לפני הספירה ועד מותו בשנת 4 לפני הספירה. בתקופה כה בלתי יציבה, כאשר הארץ נכבשה על ידי הרומאים לאחר חורבנה של הממלכה החשמונאית, ועם אוכלוסייה הטרוגנית ובה קבוצות לחץ שהאינטרסים שלהן לא תמיד עלו בקנה אחד, מלוכה כה ארוכה היא כשלעצמה בגדר הישג. הורדוס היה מלך שהטביע את חותמו על ארץ-ישראל בכלל ועל ירושלים בפרט. עם היותו איש אכזר וקפריזי, הוא ייזכר כמלך רב פעלים, במיוחד בזכות מפעלי הבניה הקולוסאליים שלו ברחבי הארץ, שעדיין לא תם המחקר הארכיאולוגי שלהם, ותגליות חדשות עדיין צצות מדי פעם באתרי החפירות השונים. במטלה זו בחרתי לתאר שלושה פרויקטים של הורדוס:

- בית המקדש בירושלים שהיה גולת הכותרת של תנופת בנייה חסרת תקדים בעיר כולה
- העיר קיסריה
- המבצר הרודיון בו שוכנת גם אחוזת הקבר שבנה המלך לעצמו

קורותיו של המלך הורדוס

תקופת החשמונאים שקדמה לתקופתו של הורדוס ולכיבוש הרומאי של ארץ ישראל הייתה מלווה בהתפשטות יהודית טריטוריאלית שכללה את גיורם של תושבי הארץ שלא היו יהודים מלידה אך השתלבו במערכת השלטונית והחברתית. משפחתו של הורדוס - משפחת אנטיפס - הייתה דוגמה לתהליך חברתי זה: משפחה מכובדת, אדומית במוצאה, שהתגיירה והשתלבה במדינת החשמונאים. משפחות מעין אלה היו לעזר רב לרומאים ששלטו בארץ ישראל מאז שנכבשה על ידי פומפיאוס בשנת 63 לפני הספירה, עת תמה מלכות החשמונאים. השלטונות הרומיים חיפשו פתרונות יצירתיים לביסוס שלטונם על אוכלוסייה יהודית פעילה מבחינה תרבותית מחד ועל מיעוט הלניסטי שלא היה אהוב במיוחד על הרוב היהודי. כדי לטפל במרידות החוזרות של היהודים חיפשו הרומאים שליט שיהיה מקובל על היהודים אך גם תואם את תרבות רומי מבחינת השקפת עולמו ואורחות חייו.

הורדוס היה אמנם יהודי מלידה, אך היה גם מקורב לרומאים ונאמן עליהם. הוא היה בעל יכולת לנהל מדיניות שקולה ולהנמיך את גובה הלהבות של הסכסוכים בין המחנות שפרצו חדשות לבקרים. בן למשפחה אדומית, משפחת אנטיפס שהתגיירה, ולו שלושה אחים ואחות ושמה שלומית. כאשר נכבשה הארץ על ידי גייסות רומי, הסתיים למעשה שלטון החשמונאים והאוירה התרבותית השלטת הייתה אווירה הלניסטית פגאנית. מרבית המידע הביוגרפי על הורדוס ועל פעלו המצוי כיום ביד החוקרים, מקורו בכתביו של יוסף בן מתתיהו (יוסיפוס פלוויוס). משם ידוע כי כבר בילדותו למד הורדוס יוונית ושלט גם בעברית וארמית. את עיקר השכלתו רכש בבגרותו בעזרתו של המלומד וההיסטוריון ניקולאוס איש דמשק שהיה גם ידידו האישי. בתוך כך רכש גם ידע תרבותי רומי והתערה בהוויה ההלניסטית.

כשהיה הורדוס בן 25 נתמנה לנציב הגליל ובתפקידו זה היה עליו לדכא מרד של יהודים שהתקוממו כנגד הכיבוש הרומי. את זאת הוא עשה ביד קשה וללא היסוס ורכש את הערכתו של השלטון הכובש. מעמדו התבסס עוד וביתר שאת הודות לכך שהצטרף למלחמה בפרתים שפלשו לארץ ישראל בשנת 40 לפני הספירה, ונסע לשם כך לרומא. שם התקבל על ידי הקיסר בצורה אוהדת מאד ונתמנה למלך יהודה. עם שובו מרומא, מיגר הורדוס ביחד עם הצבא הרומי את צבאם של הפרתים ולא היסס לנקוט צעדים קשים ואכזריים כלפי היהודים שנלחמו נגד הרומים. בהמשך, לאחר שנפלה ירושלים בידי הרומים, הוציא הורדוס להורג את המלך החשמונאי אנטיגונוס וכך ביסס את מעמדו כמלך היחיד, האבסולוטי, של יהודה (שליט, 1960).

הורדוס היה דמות שנויה במחלוקת מבחינה אישית ולאומית כאחד. חייו האישיים היו רוויים שפיכות דמים ומעשי נבלה שונים, וכמלך נהג לעתים קרובות על פי גחמה פוליטית או אישית רגעית וכוחנית. הוא נהג לחיות עם נשים רבות ובבגרותו היה נשוי לתשע נשים בעת ובעונה אחת. מנשיו אלה נולדו לו ילדים רבים שחלק מהם הוצאו להורג על ידו. אשתו המועדפת הייתה מרים החשמונאית אשר לה נישא בנישואין פוליטיים שמטרתם הייתה לאחד את בית חשמונאי עם בית אנטיפס. מנישואין אלה נולדו להורדוס שלושה בנים. כל עוד הייתה מרים בחיים נמנע הורדוס מלהינשא לנשים נוספות, אך כשהאשימו אותה בבגידה לא היסס להוציא להורג אותה ואת אמה אלכסנדרה, למרות שבדיעבד התחרט על כך. גם בניה של מרים זכו בתחילה ליחס מועדף מצד אביהם ולאחר מכן הוצאו להורג על ידו מסיבות פוליטיות. כל אלה הפכו את הורדוס לדמות שנואה למדי על האוכלוסייה היהודית עליה הטיל אימה ופחד. כך כתב עליו יוסף בן מתתיהו: "המון בני אדם השמיד בדרכים שלא ידעה אותן ההיסטוריה שקדמה לו, אבל אומללים מהם הם אלה שהשאיר בחיים, כי לא רק שרויים בפחד מוות מפניו, אלא גם בדאגה לרכושם" (בן מתתיהו, 1999, י"ז, עמ' 304).

הורדוס מת ממחלה בשנת 4 לפני הספירה כשהיה כבן 70, ונקבר בהרודיון. עם מותו בא הקץ על מלכותו, והיא התחלקה בין יורשיו.

מרים החשמונאית